

Lai zivs būtu jebkas cits

Ar inteligentu un radošu pieeju resursiem bioekonomika sola biznesam jaunas nišas un reģionālajām augstskolām – vietu zem saules

Ja nacionālajā bioekonomikas stratēģijā ar «bio» tiek saprasta visa dzīvā daba, tad šāda stratēģija nekur nevedīs, brīdina Ziemeļvalstu Vides telpiskās attīstības centra *Nordregio* vecākais pētnieks Jukka Teross.

Bioekonomika ir kārtējā joma, kas tiek locīta saistībā ar ekonomikas izaugsmi, politiķiem ķeroties pie jebkā, kas to sola kaut nedaudz. Izvēlēties vienu uzvaru nereti gan nozīmē to darīt uz cita reķina. Vai jums nešķiet, ka bioekonomika kā ekonomikas politika sacenšas par politisko lēmumu pieņēmēju uzmanību ar IT, lielajiem datiem vai vēl ko?

Jāsāk ar to, ka bioekonomikas jēdziens nav vienkāršs. *Nordregio* mēs pētām tieši to, ko bioekonomika dod reģioniem, un tas ir šaurs skaidrojums, bet ES līmenī tas ir ļoti plašs un sektorālā griezumā ietver pārtiku, lauksaimniecību, mežsaimniecību, papīra industriju, zvejsaimniecību un akvakultūras, biokīmiju u.c., kas ir gandrīz 50% no ekonomikas. Pats vārds bioekonomika ir paskaidrojošs, jo tas savieno «bio» jeb dzīvību ar jebko ekonomisku un mēģina to pārvērst biznesā. Tādā ziņā jums ir taisnība – pēc tam, kad ir bijis informācijas un komunikācijas periods, jaunā cerība Eiropā ir bioekonomika, un pamatā tā nozīmē pāreju no fosilajos resursos balstītas ekonomikas uz bioresursiem, kas ir labi vīdei un visiem.

Un kā ar biznesa pusi tajā? Protams, ka tajā ir business. Bioekonomika pastāv jau simtiem gadu, tikai tā nav tā saukta. Tā ir saukta par efektīvāku dabas resursu izmantošanu. Bioekonomikas daļa ir arī tīrās tehnoloģijas, un mūsdienās visas industrijas grib būt zaļākas. ES mēģina aplēst, cik daudz cilvēku Eiropā ir nodarbināti bioekonomikā, un viens no pēdējiem aprēķiniem ir 22 miljoni. Tas ir daudz, bet vai tur ir izaugsme? Jā, noteikti ir, bet mēs *Nordregio* pētām, vai tāda izaugsme ir visos bioekonomikas sektoros un reģionos.

Vai nav risks, ka bioekonomika nozīmē pārāk daudz? Latvijas jaunā valdība līdz

nākamā gada vidum plāno izstrādāt bioekonomikas attīstības stratēģiju, un, saprotams, ir bažas par kārtējo papīru žūksni, kas neko nedos stratēģiskai konkrētībai. Laimīgā kārtā konkrētās vietās ar bioekonomiku saprot dažādus tās aspektus, bet ne visus uzreiz kopā. Islandē viņi runā par zoli bioekonomiku, jo tur tas ir saistībā ar zvejnīcību un jūru; Somijā mums ir vairāk zaļā bioekonomika, kas saistās ar mežiem un lauksaimniecību. Katrai valstij ir jāatrod sava bioekonomikas loma, un tur jau nozīmīgi iegūst nacionālās bioekonomikas stratēģijas. Bet es jums piekrišu – ja nacionālajā bioekonomikas stratēģijā ar «bio» tiek saprasta visa dzīvā daba, tad šāda stratēģija nekur nevedīs. Latvijas sakarā gan es domāju par citu ES politikā lietotu terminu – viedo specializāciju, un, saskaņā ar tiem dokumentiem, kas man ir pieejami, Latvija bioekonomikā mēģina fokusēties tieši viedajā specializācijā, proti, balstoties uz tiem resursiem, kas jums tiešām ir.

Latvijas situācija bioekonomikā izklausās visai līdzīga Somijai.

Jā, jo uzsvars ir uz lauksaimniecību un mežiem, lai gan Somijā mums ir vairāk ezeru, kā arī viena no mūsu iezīmēm ir kalnrūpniecība. Svarīgi ir saprast, ka nacionālajām bioekonomikas stratēģijām ir jābūt savā veidā drosmīgām. Jūs nevarat pareģot un izvēlēties uzvarētājus jau iepriekš, bet nevar zem bioekonomikas birkas vadīt arī visu ekonomiku. Tāpēc ir jākoncentrējas uz saviem resursiem.

Kā to visu stimulēt? Kā vērst uzmanību uz gūstamo labumu?

Tam jānotiek reģionālā līmenī. Mūsu pētījumās Ziemeļvalstīs ir reģioni ar mežsaimniecību, lauksaimniecību, zivsaimniecību, un katrā risinājumi ir citi. Mežsaimniecību reģionos, piemēram, tagad notiek makulatūras un papīra ražošanas pārveide. Līdz ar jaunu tehnoloģiju un attieksmes ieviešanu viņi to ir pārdēvējuši par biopārstrādi. Lai tam būtu sistēmiska jēga, bioekonomikā ir nepieciešams zināms

apjoms. Piemēram, Norvēģijā šādu iniciatīvu ir uzņēmies *Borregaard* – liela kompānija, kas faktiski kontrolē vienu reģionu, Dānijā savukārt Lollandes piejūras reģionā sadarbībā ar divām universitātēm ir Aļģu inovāciju centrs, bet Islandē ir decentralizēts modelis ar daudziem maziem spēlētājiem, un iznākumā apjoms tik un tā tiek panākts. Runājot par bioekonomiku reģionos, būtiska ir tās lokālā un globālā daba reizē – «glokālā» stratēģija. Tā ir bioekonomikas priekšrocība, salīdzinot, piemēram, ar IKT. Kāds zvanu centrs šodien ir Latvijā, bet rīt jau Indijā vai vēl kādā lētākā vietā, toties bioresursi – mežs, jūra, lauki – paliek šeit vienmēr, tos nevar pārcelt uz lētākām vietām. Bioresursi arī ir jāizmanto tuvu tām vietām, kur tie atrodas un tiek ievākti. Tas piešķir tiem reģionālo raksturu un sava veida reģionālo līdzsvaru Eiropas globalizācijā.

Un kā tajā ienāk globālais konteksts?

Ar globālo ekspertīzi, kas ir vajadzīga kā jums, tā citiem. Reģionālai bioekonomikai ir jābūt centrētai ap savu universitāti vai vismaz ir jābūt labai pieejai un sakariem ar kādu universitāti un tad arī ar plašāku starptautisku augstskolu tīklu. Šī ir bioekonomikas grūtā daļa, jo pavisam mazās vietnēs var arī nebūt saiknes ar pētniecību, tāpēc tā lokālā daļa ir reģionālā mērogā. Jums var būt vietējā biogāzes spēkstacija, bet pilnvērtīgā bioekonomikā šim resursam ir jābūt atvērtam attīstībai un jauniem produktiem, piemēram, farmācijai, un tur jau ir vajadzīgi vairāki desmiti pētnieku, kas ar to jūsu biogāzi ņemas, un bez universitātes neiztikt. Tomēr cerīgi ir tas, ka Skandināvijā tiešām labie bioekonomikas piemēri nav centrēti ap metropolēm. Bet vietējai zinātnei ir jābūt. Piemēram, Somijā Forsas reģionā vēsturiski ir lauksaimniecības pētniecības centrs ar attiecīgu pētniecisko tradīciju.

Jūsu teiktais ir par labu reģionālajām augstskolām. Latvijā dažkārt izskan viedokļi, ka mums to ir pār daudz, lai tās būtu kvalitatīvas.

FOTO - VITĀLIUS STIPNEIKS, DIENAS BUSINESS

«Bioekonomikas priekšrocība ir tās lokālā un globālā daba reizē – «glokālā» stratēģija. Kāds zvanu centrs šodien ir Latvijā, bet rīt – jau Indijā vai vēl kādā lētākā vietā, bet bioresursi – mežs, jūra, lauki – paliek šeit vienmēr, un tos nevar pārcelt uz lētākām vietām,» saka pētnieks Jukka Teross.

Bioekonomika reģionālajām augstskolām dod iespēju specializēties un attīstīt kompetences ar globālu vērtību. Tā arī ir ES domātā viedā specializācija, ko tā grib uzspiest Eiropas reģioniem, jo mēs vienkārši nevaram ražot visu visur, un ir jāveidojas ekspertīzes centriem. Jūs jautājat, kā to veicināt – vai tām jābūt nodokļu atlaidēm vai kam? Vismaz mūsu skatījumā Ziemeļvalstīs atslēgas vārds ir «paredzamība». Es domāju, ka Latvijā tāpat kā Somijā uzņēmēji ienst darbības noteikumu maiņu. Bizness dažkārt ir ar mieru samierināties ar nepilnīgiem noteikumiem, bet galvenais, lai tie ir stabili, paredzami un nemainīgi. Ilgtermiņa paredzamība ir tas, kas tiek sagaidīts no politikas veidotājiem, un ja viņi izvēlas papildus palīdzēt vēja enerģijai vai kādai bionozarei, tad tas ir jādara konsekventi un ne tikai līdz valdības maiņai.

Latvijā tāpat kā citviet Eiropā obligātās atjaunojamo resursu iepirkuma komponentes dēļ sadārdzinās elektroenerģiju. Vai bioekonomika nenozīmētu vēl kaut kā sadārdzināšanos labu mērķu vārdā?

Var būt dažādi, bet jautājums arī ir, cik ilgi kāds sektors ir jāsubsidē un cik ilgā laikā valstij ir saprātīgi noteikt pāreju no fosilās enerģētikas uz bioekonomiku. Tas ir katra paša ziņā, bet arī šeit paredzamība ir atslēgas vārds, lai cilvēkiem būtu skaidra vīzija, kurp mēs ejam, un lai tā nepazustu dažādu sarežģītu terminu un dokumentu džungļos. Lai gan notei-

kumiem sākumā ir jābūt atvērtiem – ko mēs saprotam ar savu bioekonomiku, kurš to darīs un pie kādiem praktiskiem mērķiem mēs ar to gribam nonākt. Tad cilvēki labāk sapratīs arī nepieciešamās subsīdijas un no gada uz gadu pieņems arī papildu izmaksas, ja viņi redzēs, kurp tieši tas viss ved. Reģionālā līmenī ļoti svarīgs ir arī tas, ko es dēvēju par reģionālo zīmolvēdi. Visslavenākais gadījums šai ziņā ir Silīcija ieleja Kalifornijā ar savu IT specializāciju. Somijā Forsas reģions sevi bioekonomikas sakarā sauc par koši zaļo reģionu. Tā ir laba vārdu spēle un pozitīvs tēls, kas iedarbojas arī uz jauniešiem, liekot viņiem apsvērt Forsas reģionu savām studijām un karjerai – ka tur ir koši zaļa nākotne. Protams, jābūt ar vispārēju informētību, kas tā bioekonomika tāda ir, un jāliek uzsvars uz «glokālo» aspektu. Tā mūsdienās ir pozitīva zīmolvēdi – šis lokālais aspekts, jo viss jau ir globāls, bet pievilcīgs ir tieši šis vietējais un unikālais aspekts.

Vienvārdsakot, tas, kas bioekonomikā ir globāls ir kompetence, ja?

Jā, lai jūsu pasākumam būtu globāla vērtība, ir jābūt kompetencei. Tā ir arī jūsu bioekonomikas eksportējamā daļa.

Vai varat minēt kādus konkrētus produktus, kas ir bioekonomikas radīti?

Lielisks piemērs ir Islande. Es tur apmeklēju kādu zivju rūpnīcu un varētu domāt, ka viņi ir lieliski speciālisti tieši zivju ražošanā. Bet šajā zivju rūpnī-

cā netālu no Reikjavīkas man teica, ka viņu biznesa mērķis ir pārdot zivis jebkādā citā formātā, izņemot zivi. Man šis koncepts ļoti iepatikās. Un viņi tiešām uz to iet – viņi uz savas zivsaimniecības ekspertīzes bāzes, savienojot to ar R&D, jau ražo dažnedažādus produktus, sākot no ķīmiskajiem preparātiem un medikamentiem līdz audumiem. Es domāju, ka ar lauksaimniecību ir iespējams tas pats – pētīt to, kas jums ir pieejams bioekonomikā un lietot to jaunās formās. Vietējā pieredze darboties ar saviem resursiem ir jau gadsimtiem sena, un, apvienojot to ar akadēmiskajām zināšanām, iznākums ir laikmetīgi produkti.

Mežsaimniecībā daudzloša šķiet iespēja iegūt degvielu no koksnes.

Tas ir labs piemērs, ļoti interesanta ir arī tendence par koksnes un pārtikas krustcelēm (angl. *from wood to food*). Pat mazliet biedējoša izklausās tendence par insektu izmantošanu pārtikā, tomēr tā kļūst aizvien populārāka, jo tur ir ļoti daudz proteīnu. Protams, noteicoša ir tradīcija un paradumi, lai kaut kas tāds rastos un ieiotos.

Tas izklausās vairāk pēc Āfrikas. Šeit muša zupā nozīmē, ka viesmīlim ir nepatīkšanas.

Tiesa. Bet tie vienkārši ir piemēri, kā kaut kas notiek dažādās jomās, un ir jāseko, kas notiek citur un vai neveidojas kādi krustpunkti iespējamai kompetenču pārnesei un jau-

niem produktiem. Tāpēc sakari starp reģionālajiem bioekonomiku tīkliem ir ļoti nozīmīgi. Es esmu no Somijas, un ir zināms, ka mazāk par 1% relevantu zināšanu bioekonomikā nāk no Somijas. Tas nozīmē, ka vairāk par 99% ir citur pasaulē. Lai mūsu bioekonomika izdzīvotu un būtu globāli konkurētspējīga, ir nepieciešami tīkli. Mēs nevaram koncentrēties tikai uz savām somu universitātēm vien.

Ja pareizi saprotu, tad jūs ar šo sakāt, ka somu kompetences 1% nevajag konkurēt ar latviešu cik tur procenta daļām?

Precīzi. Es lietošu ES sadarbības projektu piemēru. Par tiem mēdz teikt, ka tie prasa pārāk daudz laika un birokrātija ir par lielu, tomēr es domāju, ka ES projektu patiesā vērtība ir komunikācijā – ka ar tiem mēs iepazīstam viens otru. Pēc piedalīšanās tādā projektā trīs vai piecu gadu laikā jums ir jau pārbaudītu biznesa kontaktu loks, un Latvijas kompānija var iesaistīties ilgtermiņa sadarbībā ar kompāniju no Somijas vidienes, kas citādi nebūtu iespējams. Bez šādiem vidutājprojektiem nebūtu ne iniciatīvas kaut kam jaunam, ne zināšanu par iespējamo sadarbību, nedz, protams, uzticības, kas ir visa pamatā. Bet šādi notiek ideju apmaiņa starp kompānijām. Lai gan konkrētajiem biznesiem jau reti kad ir īpaši cilvēki, kas par to domā un sēž kopsapulcēs.

Te nu mēs nonākam pie jautājuma, kurš to dara? Brisele var dot iniciatīvu, valdība piešķirt prioritāti, bet kurš to koordinē – rūpniecības kameras? Jūsu Nordregio izskatās jauka iestāde, bet arī ļoti skandināviska, kur cilvēkiem vēsturiski ir sadarbošanās gēns.

Mūsu valstis arī ir gana individuālistiskas, bet bioekonomikas attīstība ietver tik augstas izmaksas, ka visiem ir skaidrs – labāk ir tās dalīt. Kad runa nonāk līdz maciņa atvēršanai, tad vienmēr ir labi, ja ir partneri. Ja jūs neticat tīklošanai citu iemeslu dēļ, tad jums tai ir jātic vismaz sava maka dēļ, jo kompetenču dalīšana jums ļaus gan ietaupīt uz investīcijām attīstībā, gan arī strādāt ātrāk. Mans ieteikums Latvijai būtu «ielēkt» šajos ES un Ziemeļvalstu projektos kaut vai kontaktu dibināšanas un savstarpējās iepazīšanās dēļ. Praktiskie rezultāti var prasīt kādu laiku, bet kontakti ir tā sākums.

Vai ir jāsagaida no mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, ka viņi to ņems un darīs?

Nē, parasti viņiem tam nav laika un cilvēku, tāpēc reizēm to dara tirdzniecības un rūpniecības palātas. Somijā mums šajā jomā ir dažas aktīvas pašvaldības vai arī to attīstības nodaļas. Parasti katrā aktīvajā reģionā izšķirīgais ir viens vai divi cilvēki – ar to pietiek. Viņi ir tie brīvdomātāji, kas lietas redz atšķirīgi, un vislabāk, ja viņiem ir gan privātās uzņēmējdarbības, gan publiskās pārvaldes pieredze. Tie parasti ir labākie kontak-

tu starpnieki, savedot kopā organizācijas un kompānijas. Tāpēc es sāktu skatīties pēc šādiem cilvēkiem katrā reģionā – pēc tādiem, kas grib, lai lietas notiktu, un kam ir arī piemērotas iemaņas un izpratne kā par biznesu, tā publisko pārvaldi. Un tādi noteikti ir. Dažkārt šādi cilvēki strādā pašvaldības iekšienē, bet citreiz viņi attīsta atsevišķu attīstības konsultāciju kompāniju. Jādomā ir lielos mērogos, bet jāsāk ar mazu kompāniju, ar vienu cilvēku. Ir teiciens – domā globāli, rīkojies lokāli, un tas ir modelis, kā reģionālā bioekonomika darbojas. Bet aizvien ir jārokas dziļāk, ir jāveic aizvien jauni pētījumi, ko vēl varētu ar to jūsu mežu vai lauku, vai ko izdarīt. Tie ir jūsu pašu darāmie mājasdarbi – vai jums Latvijā ir, piemēram, tāda pati koksne, vai varbūt atšķirīga, tad ir jāizvēlas vietējai situācijai piemērotākie varianti un uz tiem jākoncentrējas.

Valstīm ir dažādas pieejas bioekonomikai. Ja pareizi saprotu, tad Islandē, Zviedrijā un Norvēģijā iniciatīva tai nāk tieši no biznesa puses, kas, manuprāt, ir vēlamais variants, bet vai tas ir vienmēr iespējams? Piemēram, Norvēģijā biznes naudas un iespēju ziņā nozīmē kaut ko visai atšķirīgu no Latvijas situācijas, lai gan gribētos jau, ka idejas progresīvai saimniecīšanai nāktu no pašiem uzņēmējiem.

Šeit atslēgas vārds ir zviedru valodā populārs vārds *tålmod* – pacietība. Arī ja bioekonomikā Latvijā viss nenotiek tik ātri, kā jums gribētos, ir jāturpina sistemātiski izdarīt spiedienu šai virzienā, nedrīkst palaisties pēc viena ES atbalsta perioda vai pēc viena vēlēšanu cikla. Piemēram, priekšzīmīgā bioekonomikas reģionā Ērnšeldsvikā Zviedrijā, ko mēs arī pētām, vajadzēja desmit līdz 15 gadus, kamēr viņu bioekonomikas klasteris sāka tiešām kārtīgi darboties, lai gan viņiem nepieciešamās industrijas iestrādes tur ir jau simts gadus vecas. Tāpēc nevajag padoties, ja neizdodas veiksmīgi nodibināt uzreiz daudzas bioekonomikas kompānijas no sākta gala. Nevajag ātrus tūlītējos rezultātus, bet gan ilgtermiņa uzticību. Skaidrs, ka kompānijām vajag ātrus rezultātus, viņiem vajag līgumus katru gadu, tomēr lielajai vīzijai un plašajai aīnai plānošana ir vismaz piecu gadu periodā. Jautājums ir, kā to savietot. Saprotīgi ātri rezultāti kompānijām un *tålmod* visai sistēmai – tā ir bioekonomikas panākuma atslēga.

Atslēgas vai stūrakmeņi acīmredzot ir vairāki. Viens no galvenajiem tomēr ir zināšanu pārnesē.

Tehnoloģiju pārnesē ir 100% stūrakmens starpinstitūciju saziņā un tīklošanā – gan pašu tehnoloģiju pārnesē, gan arī, kā tai motivēt iesaistītos interesus? Proti, kā viņiem parādīt, ka tas ir viņu interesēs. Un jau atkal – kompānijām tie būs drīzi ienākumi, drīzi un reāli līgumi, bet sistēmai – ilgtermiņa vīzija un pacietība.

Didzis Melķis

” Zivju rūpnīcā netālu no Reikjavīkas man teica, ka viņu biznesa mērķis ir pārdot zivis jebkādā citā formātā, izņemot zivi,

Jukka Teross, Ziemeļvalstu Vides telpiskās attīstības centra Nordregio vecākais pētnieks.

” VIEDOKLIS

Jāapgūst bioresursu vērtība

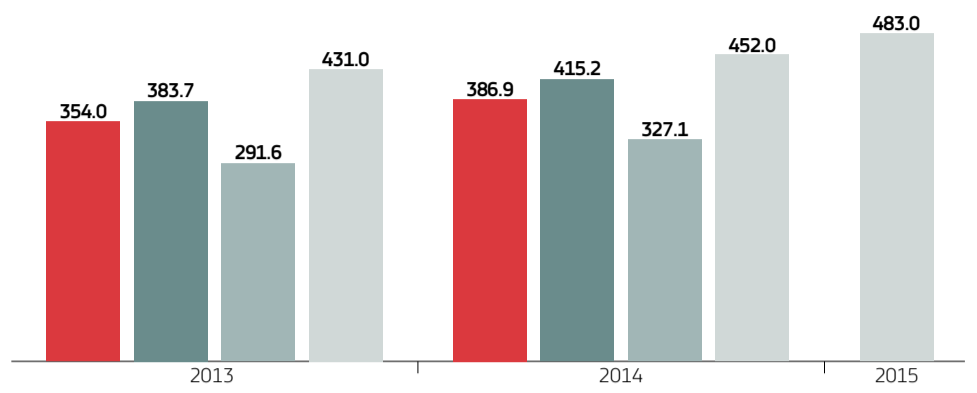
Andra Blumberga, RTU profesore:

” Eiropas Ekonomikas zonas granta ietvaros izveidojām bioekonomikas sistēmdinamikas modeli. Droši var teikt, ka Latvijai ir ļoti augsts potenciāls bioresursu izmantošanai augstas pievienotās vērtības produktu ražošanai. Paredzam, ka Latvijai raksturīgās biznesa filozofijas dēļ inovatīvas produkcijas ražotnes radīsies ar kavējumu, jo nepieciešams laiks, kā arī politika, kas palīdzētu pārvarēt pretestību un iesīkstējušos uzskatus. Tikai pēc tam varēs veidoties sāncensība starp reģionu pilsētām. Inovatīvi produkti ar augstu pievienoto vērtību lielākajā daļā gadījumu ir zināšanu ietilpīgi, kā arī to pārdošanai nepieciešams vai nu radīt jaunu tirgu, vai arī meklēt iespējas ieliet jau esošos tirgos. Bioekonomikas principiem atbilstīgas ražotnes var veidoties jau esošos uzņēmumos, pievienojot resursiem augstāku vērtību, piemēram, bērza tāsi izmantot nevis kā kurināmo, bet betulīna un lupeola ražošanai. Taču ir iespējams veidot jaunus ražotnes, piemēram, kompozītmateriālu ražošanu būvniecībai, jo celtniecības konstruktīvo materiālu pieprasījums būs vienmēr. Lielas iespējas ir dažāda lieluma tekstiluzņēmumu attīstībai, sākot no mazajiem vienas ģimenes uzņēmumiem un beidzot ar lielajiem (50–100 strādājošiem), jo bioresursu šķiedras pašlaik netiek izmantotas pilnvērtīgi – tās vairāk ir kā bioatlieki, kas paliek vai nu uz lauka, vai arī tie tiek izmantoti enerģijas ražošanai. Noteikti attīstīsies bioķīmijas un citu nozaru uzņēmumi. Latvijā ir bagāta ar radošiem cilvēkiem. Gan dizaineri, gan zinātnieki ir aktivizējušies inovāciju virzienā. Bet ar to nepietiek. Ir svarīgi attīstīt pieprasījumu pēc jauniem produktiem. Inovatīvas produkcijas tirgus attīstība noteiks, kuri no bioloģiskajiem resursiem ražotie augstas pievienotās vērtības produkti tiks ražoti rūpnieciski. Svarīgi ir saprast, ka tas nav tikai atsevišķu cilvēku (zinātnieku, konstruktoru, investoru un biznesmeņu) vēlmju piepildījums. Ļoti liela ir valdības loma, jo bioekonomika ir valsts makroekonomikas attīstības stūrakmens.

■ Mājsaimniecību rīcībā esošie un nepieciešamie ienākumi

Vidēji uz vienu tās locekli, eiro mēnesī «uz rokas»

■ visās mājsaimniecībās ■ pilsētās ■ laukos ■ nepieciešamais

2015. gada ienākumu dati tiks apkopoti līdz jūnija beigām

AVOTS: CENTRĀLĀ STATISTIKAS PĀRVALDE

Ienākumi dzenas pakal vēlmēm

Starpība starp faktiskajiem un vēlamajiem iedzīvotāju ienākumiem samazinās, bet joprojām tā ir liela – pat 38,2% vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli laukos

Tā liecina DB aprēķini pēc pēdējiem pieejamajiem salīdzināmiem statistikas datiem, kas ir par 2014. gadu. 2013. gadā situācija Latvijas lauku iedzīvotājiem bija vēl kritiskāka, kad to rīcībā esošie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli bija teju uz pusi jeb par 47,8% mazāki nekā būtu nepieciešams un sasniedza tikai 291,58 eiro mēnesī. Pirms trim gadiem Latvijas iedzīvotāji norādīja, ka mājsaimniecību minimālie nepieciešamie neto ienākumi ikdienas izdevumu segšanai uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī būtu bijuši 431 eiro, informē Centrālā statistikas pārvalde (CSP). Nedaudz labāka bilde rādās, ja salīdzina faktiskos un nepieciešamos ienākumus visās Latvijas mājsaimniecībās, kur starpība 2013. gadā ir 21,7%, bet tikai pilsētās – 12,3%.

Ģimenei – 2415 eiro

Gadu vēlāk situācija jau ir uzlabojusies, lai arī prasības aug. 2014. gadā minimālie ienākumi ikdienas izdevumu segšanai uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī «uz rokas» bija nepieciešami 452 eiro apmērā, taču lauciniekiem tie bija par 38,2% mazāki jeb 327,13 eiro, kas ir ievērojama atšķirība no pilsētniekiem, kam faktiskie no vēlamajiem ienākumiem atšķīrās par 8,8%, bet vidēji visās mājsaimniecībās – par 16,8%. Laucinieku labklājības līmenis pat tikai nedaudz vairāk kā pirms gada bija tālu no vēlamā minimuma. Pērn iedzīvotāji norādīja, ka viena mājsaimniecības locekļa uzturēšanai būtu nepieciešami jau vismaz 483 eiro mēnesī, taču CSP norāda, ka 2015. gada ienākumu dati tiks apkopoti apsekojumā šogad līdz jūnija beigām, līdz ar to salīdzinājums pagaidām vēl nav iespējams.

CSP piebilst, ka mājsaimniecību rīcībā esošie un nepieciešamie ienākumi izdevumu segšanai rāda naudas apjomu, kas vajadzīgs vienam mājsaimniecības loceklim, un tas var būt arī nepilngadīgs bērns. Tātad, piemēram, pērn, pēc Latvijas iedzīvotāju norādītā, vienai trīs bērnu ģimenei būtu vajadzīgi vismaz 2415 eiro vidēji mēnesī tikai ikdienas izdevumu segšanai. Pēc DB aplēsēm izriet vēl kāds secinājums ar plusa zīmi. Proti, gadu griezumā nepieciešamo finanšu līdzekļu kāpums viena mājsaimniecības locekļa uzturēšanai ir mazāks nekā reālie vidējie ienākumi, kas aug straujāk. Tiesa gan, tikai nedaudz. Ja vēlmes, salīdzinot visās mājsaimniecībās 2013. un 2014. gadā, pieauga par 4,9%, tad faktiskie ienākumi – par 9,3%. Šī tendence saglabājas.

60% no ES vidējā

Ir vēl atsevišķi secinājumi, kur DB talkā nāk SEB bankas sociālekonomikas eksperts Edmunds Rudzītis. Viņš piekrīt, ka salīdzinoši lielai daļai mājsaimniecību nākas dzīvot «no rokas mutē» un mazo ienākumu dēļ ir ierobežotas iespējas, piemēram, uzkrāt naudu. Tomēr iedzīvotāju pirkspēja pēdējo gadu laikā ir palielinājusies. To sekmējis gan ienākumu pieaugums, gan arī zemā inflācija. Ja salīdzina mājsaimniecību ienākumus 2015. gadā un pirms krīzes, tad reālā pirkspēja dažām sociālekonomiskajām grupām šobrīd ir augstāka – mājsaimniecību reālie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli vidēji ir par 7% lielāki. Savukārt strādājošie var iegādāties par 10% vairāk preču un pakalpojumu nekā 2008. gadā. Lai arī ienākumi ir pārsnieguši

pirmskrīzes līmeni un kopējā labklājība ir augusi, tomēr salīdzinājumā ar attīstītajām pasaules valstīm Latvijā tā nav vērtējama kā augsta. Pie mums mājsaimniecību ienākumi uz vienu locekli pēc pirkspējas paritātes ir tikai ap 60% no ES vidējā. Tajā pašā laikā, ja salīdzinām Latvijas iedzīvotāju dzīves līmeni šodien ar 2004. gadu, kad mūsu valsts iestājās ES, tad šobrīd dzīvojam krietni labāk. Latvijas iedzīvotāju reālie ienākumi (ņemot vērā patēriņa cenu izmaiņas) dažādās sociālekonomiskajās grupās 2015. gadā bija par 70–90% lielāki nekā 2004. gadā.

E. Rudzītis informē, ka mājsaimniecību noskaņojuma aptaujas redzams finansiālās situācijas vērtējuma uzlabojums un tas atkal ir nonācis pozitīvajā zonā jeb tādu patērētāju, kuru finansiālā situācija ir uzlabojusies pēdējā gada laikā, ir vairāk nekā tādu, kuriem situācija pasliktinājusies. Arī nākamā 12 mēnešu finansiālās situācijas vērtējums kopumā ir pozitīvs. Protams, visgaisākais tas ir augstu un vidēju ienākumu mājsaimniecībās, savukārt patērētāji ar zemiem ienākumiem noskaņoti neitrāli.

«Ja aplūko mājsaimniecību ienākumu dinamiku, patēriņu un uzkrājumus, tad redzams, ka mājsaimniecības visu nopelnīto naudu neiztērē, bet daļu tomēr novirza uzkrājumos,» atzīst E. Rudzītis. Par to liecina gan noguldījumu pieaugums (pērn mājsaimniecību noguldījumi bankās palielinājās par 6,3%), gan arī ilgtermiņa uzkrājumu pieaugums. Palielinās gan krājēju skaits, gan arī viņu apņemšanās daļu naudas novirzīt uzkrājumos. Tādu iedzīvotāju skaits, kuri tuvāko 12 mēnešu laikā varētu veikt uzkrājumus, turpina pieaugt.

Daiga Laukšteina